

Keywords: *Airport, railway station area, planning decisions, reorganization, reconstruction.*

Стаття надійшла до редакції у листопаді 2017р.

УДК 711:382

Голубчак К.Т.⁷, викладач
кафедри архітектурного проектування
Івано-Франківський національний технічний університет
нафти і газу

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МЕРЕЖІ ДУХОВНО-РЕКОЛЕКЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ УГКЦ (НА ПРИКЛАДІ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ).

У дослідженні проаналізовано та узагальнено інформацію щодо духовно-реколекційних центрів (ДРЦ) Західної України. А також виявлено потенційні для спорудження ДРЦ території (паломницькі центри, цінні історичні храми та монастирі, парафіяльні церкви, що ведуть активну духовно-просвітницьку та соціальну діяльність). Сформовано науково-обґрунтовані рекомендації щодо формування мережі даних закладів на теренах областей Західної України.

Ключові слова: *духовно-реколекційний центр, мережа, містобудівні засади, архітектурна організація.*

Постановка проблеми. ХХІ ст – епоха відродження духовності, час масових паломництв до українських святинь, відкриває нові можливості формування моральних цінностей та історико-культурних традицій. Сучасний етап розвитку сакральної архітектури характеризується не тільки потребою збереження та відновлення існуючих храмових та монастирських комплексів, але й потребою насичення їх новими соціальними функціями, що виходять за межі богослужіння. З цією метою все актуальнішою стає потреба у створенні нових сакральних об'єктів – духовно-реколекційних

⁷ © Голубчак К.Т.

центрів, що ставлять за ціль розширення спектру релігійної, культурно-просвітницької, рекреаційної діяльності церкви, з метою задоволення нових потреб сучасного суспільства. А тому постає необхідність у формуванні цілої мережі таких центрів у структурі кожного населеного пункту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукових праць, присвячених комплексному дослідженню архітектури духовно-реколекційних центрів і зокрема містобудівних особливостей їх формування досі не створено, що спричинює гостру потребу в таких дослідженнях.

Особливості виникнення та принципи формування багатофункціональних духовно-просвітницьких та рекреативних центрів подані в роботах Івіної М.С. [1], Плахотної Н.А. [2], Баранцевої О.В. [3]. Дисертація Стоцької Р.З. [4] висвітлює особливості архітектури духовних освітніх закладів УГКЦ в Україні. Архітектурно-планувальні принципи та містобудівні засади формування православних духовних навчальних закладів досліджуються у дисертації Жовкви О. І. [5].

Принципи розташування храмових комплексів у структурі населених пунктів, а також особливості розташування та композиційної ролі храмових комплексів у сучасних містобудівних умовах подані у науковій роботі Саратовської Ю.Е. [6].

Метою даного дослідження є вивчення основних засад формування нового типу сакральної споруди духовно-реколекційного центру УГКЦ та формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо створення мережі даних закладів на теренах областей Західної України.

Виклад основного матеріалу. Територія Західної України, налічуючи тисячі неоціненних пам'яток храмової архітектури, духовних паломницьких святинь та цінних зразків сакрального мистецтва є однією з найперспективніших для розвитку індустрії туризму, зокрема релігійно-паломницького його підвиду. Саме у даному регіоні рівень духовності та релігійності його мешканців займає провідні позиції в Україні. Багатолітня атеїстична політика

радянської влади суттєво призупинила розвиток духовності на території цілої України, проте, зі здобуттям незалежності, духовне життя українців набирає нових обертів і розвивається з новою силою. У кожній області щороку відновлюються старі та споруджуються нові храмові та монастирські комплекси, розширюється та модернізується сакральна-туристична інфраструктура, а також по всій території західного регіону наразі невпевнено та стихійно починає розвиватися мережа духовно-просвітницьких, парафіяльних, катехитичних закладів. Духовні цінності все глибше проникають в усі сфери суспільства, а храми, монастирі та пам'ятки сакральної архітектури стають важливими центрами духовного відродження та відкривають нові горизонти для розвитку туризму [7].

У сучасній науковій літературі існують різні трактування ареалу Західної України. Така не однотайність зумовлена історичною долею українських земель, різноманітними етнографічними, геополітичними чинниками.

У сучасному розумінні до Західної України зараховують вісім областей – Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Волинську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку та Закарпатську. Історична доля цих областей зумовила найбільше поширення Української Греко-Католицької Церкви на даних землях, що і обумовлює географічні межі даного дослідження.

Греко-католицька церква продовжує активно розвиватись та завойовувати своїх прихильників на території Західної України. Для порівняння, у 1992 році на території України існувало 2643 релігійні організації УГКЦ, а вже через два десятки років їхня кількість збільшилась більш ніж на 30%.

Загалом, згідно із соціологічними опитуваннями центру Разумкова показники рівня релігійності населення Західної України суттєво вищі за аналогічні показники на решті території. Тобто рівень релігійності має виразний регіональний характер: віруючими вважають себе від 91% жителів Заходу до 56% – жителів Сходу України. Невіруючих або атеїстів найменше на Заході (менше 2%),

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.3 (19) 2017

найбільше – на Сході (17%) Для підтвердження даного факту варто ознайомитись зі статистичними даними за 2017 рік. (рис.1)

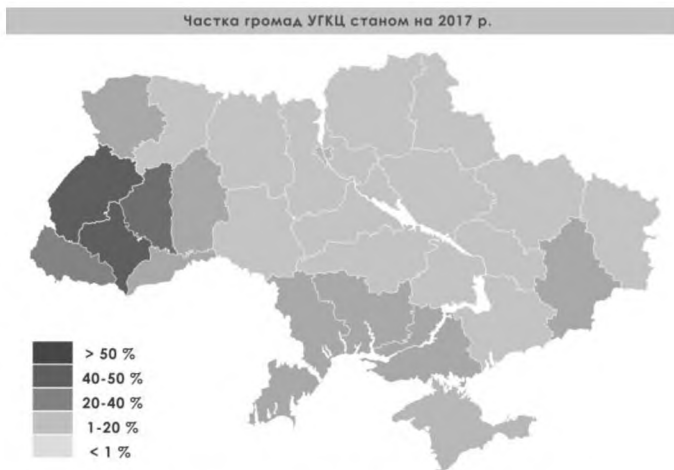

Рис. 1. Стан релігійності населення України

Майже закінчилося формування управлінських структур Церкви. (рис. 2) Станом на 2017 рік зареєстровано 3394 релігійні громади УГКЦ. Віруючими опікуються 350 духовних центрів та управлінь, а навчання духовенства здійснюється у 17 духовних навчальних закладах. Відбувається відродження монашого життя – станом на 2017 р. в Україні діють 102 монастирі УГКЦ. Окрім того на сьогодні функціонують 2002 недільні школи та катехизаційні осередки при парафіях.

Отже, вище наведені статистичні дані свідчать про вже фактично сформовану інституційну мережу конфесійно-церковних організацій, що служать для задоволення релігійних потреб віруючих. Однак залишається недостатньо розвиненою мережа закладів, призначених для реалізації усіх соціальних процесів Церкви – навчально-просвітницьких, дозвіллевих, рекреаційних. Тобто постає питання доцільності створення регулярної мережі духовно-реколекційних центрів УГКЦ на території Західного регіону України.

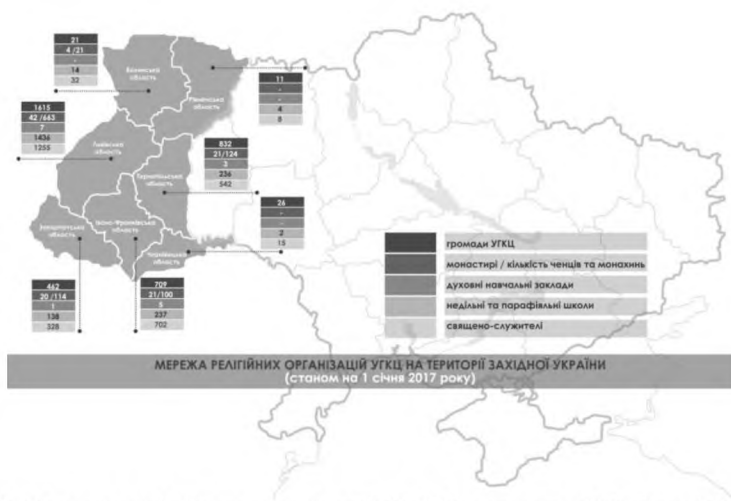

Рис. 2. Мережа релігійних організацій УГКЦ на території Західної України (станом на 1 січня 2017 року)

Духовні навчальні заклади тої чи іншої конфесії завжди були і залишаються нерозривно пов'язаними із культовими спорудами та комплексами, обов'язково містять у своєму складі сакральну складову. Жовква О. І. пропонує розглядати проблему розташування духовних навчальних закладів (а до них певною мірою можемо віднести і духовно-реколекційні центри) через призму сакральної архітектури, адже функціональне призначення даних закладів завжди мало сакральне підґрунтя. [5] А тому, при виборі потенційного місця розташування варто брати до уваги наявність сакрального ядра або передбачати можливість його створення на території. Отже першочерговим кроком у створенні мережі ДРЦ є комплексний аналіз існуючого стану храмових та монастирських комплексів, паломницьких центрів, що формували б основну духовну доміную в майбутньому комплексі ДРЦ.

Рис. 3. Карта святинь Західної України. Монастирі УГКЦ

В даному контексті перспективними об'єктами для створення поблизу них ДРЦ можуть стати не лише цінні історичні пам'ятки сакрального зодчества, але й звичайні парафіяльні храми, які покликані стати осередками духовного-просвітництва, єднання та християнського дозвілля. Таке доповнення парафіяльних храмів спорудами духовно-реколекційних центрів без сумніву матиме позитивний ефект, адже приверне увагу молоді до парафіяльного життя. Саме сакральне значення духовно-реколекційного центру диктує вибір найкращих мальовничих місць в природному оточенні – на живописному узгір'ї, на березі природних водних структур, на зелених галявинах, оточених лісом, чи гірському рельєфі. Таке фонове оточення покликане гармонійно підкреслювати та доповнювати художньо-композиційний задум споруди.[5]

Для формування рекомендацій щодо покращення системи та проектування окремих типів ДРЦ на теренах Західної України, важливо зупинитися на дослідженні існуючого стану сакрально-духовної інфраструктури та архітектурної типології ДРЦ, а також

виявити її особливості, переваги та недоліки. Характеристика сучасного стану мережі греко-католицьких сакральних об'єктів Західної України та динаміка її розвитку представлена на рис. 2.

Міста Західної України з їх значним релігійно-туристичним потенціалом забезпечують всі необхідні умови для створення цілої мережі таких реколекційно-духовних центрів у різних куточках регіону та при різноманітних сакральних установах. Аналіз територій, що володіють значним потенціалом для формування ДРЦ подано на рис. 3, 4, 5.

На даних схемах позначені найзначніші святині Західної України – монастирі (рис. 3), паломницькі центри з Чудотворними іконами (рис. 4), особливо цінні муровані та дерев'яні храми (рис. 5).

Особливу увагу слід зацентувати на: розподілі даних об'єктів по території Західної України, пішохідній доступності їх для населення, масштабах нового будівництва з метою формування мережі ДРЦ на території Західної України. На основі даного аналізу сформовано пропозиції щодо створення мережі ДРЦ на теренах Західної України. (рис. 6)

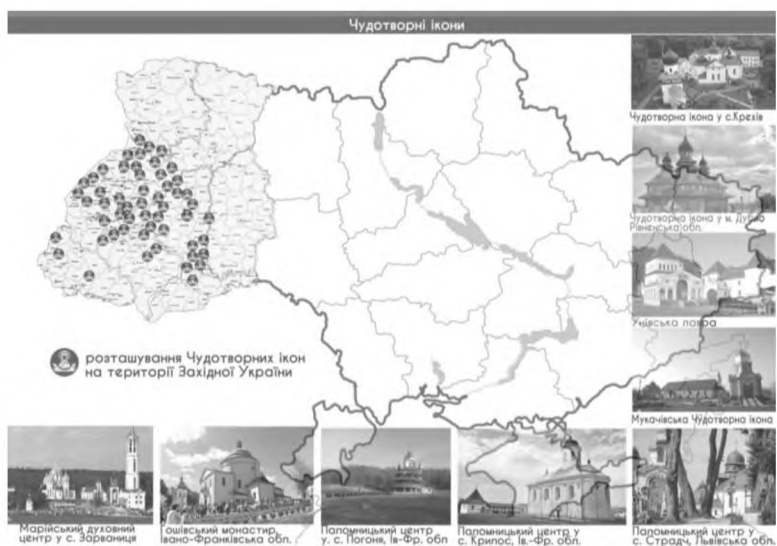

Рис. 4. Карта святинь Західної України. Чудотворні Ікони

Рис. 5. Карта святинь Західної України. Храми УГКЦ

На схемі подано три варіанти перспективного розташування духовно-реколекційних центрів за типами – парафіяльні (катехитичні центри), реколекційні центри та паломницькі центри. (рис. 6)

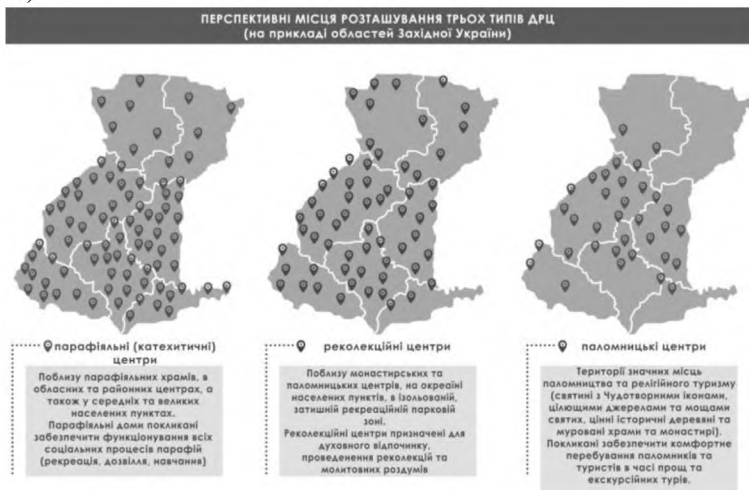

Рис. 6. Перспективні місця розташування трьох типів ДРЦ (на прикладі областей Західної України).

Дані схематичні варіанти розташування ДРЦ сформовані на основі аналізу статистичних даних, карт розташування греко-католицьких святинь на території Західної України.

Окрім того, при формуванні мережі ДРЦ на теренах населеного пункту доцільно скористатись загальнотеоретичними принципами. Зокрема, Федорова визначає ряд принципів, що лежать в основі створення мережі туристичних об'єктів, які можуть бути застосовані для створення мережі ДРЦ.

Отож, в основі створення мережі ДРЦ покладено наступні принципи:

- відповідності – заклади розташовуються відповідно до концентрації сакрально-туристичних ресурсів.
- вибірковості – мережа формується на базі історико-архітектурної та сакральної спадщини.
- спеціалізації – заклади ДРЦ розглядаються в системі сакрально-туристичних маршрутів із залученням характерних для даної території культурних та духовних традицій.
- етапності – поступове наповнення території духовним змістом.

Дані принципи мають на меті створення мережі ДРЦ на основі сучасних тенденцій розвитку релігійного туризму та духовного життя суспільства, що спроможне існувати в нових економічних умовах і приваблювати постійний потік відвідувачів. [9]

Проведений аналіз демонструє перспективність організації мережі духовно-реколекційних центрів та розвитку сакрально-туристичної галузі на теренах Західної України, що ґрунтується на таких основних передумовах, як:

- високий рівень духовності місцевого населення;
- наявність багатой історико-культурної та архітектурної спадщини;
- зручне географічне розташування;
- значна частка екологічно чистих територій;
- неповторна самобутня культура (звичаї, традиції, обряди) та промисли; [8]

Аналіз сакральньо-туристичної спадщини Західної України дозволив встановити основні напрями раціоналізації її використання:

- проведення заходів щодо збереження та відновлення сакральних об'єктів, їх реставрації;
- збереження традицій та привернення уваги молодого покоління через проведення релігійних фестивалів;
- збагачення атрактивної програми об'єктів паломницького туризму традиційними промислами;
- розробка та реалізація державних програм з розвитку паломницького туризму досліджуваного регіону;
- організація рекламної кампанії та просування населених пунктів Західної України як важливих духовних центрів.

Висновки. Аналіз існуючого стану мережі ДРЦ дозволив виявити суттєві недоліки:

1. Дефіцит чи повна відсутність закладів даного типу у потенційно важливих місцях (території паломницьких центрів, ключові пункти релігійно-туристичних маршрутів та ін.)
2. Нерівномірне та диспропорційне розташування ДРЦ в структурі області.
3. Відсутність загальної містобудівної концепції щодо створення мережі ДРЦ на теренах Західної України.

Однак, можна стверджувати, що області Західної України володіють невичерпною кількістю сакральних ресурсів, які є чудовим фундаментом для розвитку та процвітання духовної та релігійно-туристичної сфери. Саме тому необхідне суттєве реформування мережі туристичних об'єктів та інфраструктури сакральних споруд із залученням їх потенціалу та багатства наявних ландшафтно-рекреаційних ресурсів та опираючись на багатий та успішний досвід функціонування даного типу споруд закордоном.

Для оптимізації та удосконалення існуючого стану мережі ДРЦ необхідна комплексна співпраця фахівців різних галузей – архітекторів, туризмознавців, маркетологів і в першу чергу, представників духовенства.

Все вище перераховане свідчить про неоціненний потенціал досліджуваної території, який необхідно активно використовувати при формуванні мережі духовно-реколекційних центрів. В окремих населених пунктах програма таких закладів може бути суттєво збагачена народними художніми промислами, особливостями побуту.

Безперечно формування мережі церковних готелів, виставкових залів сакрального мистецтва, облаштування наметових містечок для паломників і особливо духовно-реколекційних центрів по всій території Західної України стане потужним ривком у піднесенні сфери релігійного туризму на новий рівень. Функціонування таких закладів не тільки притягне нові туристичні потоки вітчизняних та іноземних відвідувачів, але й наповнить зміст релігійно-туристичної галузі України новим духовно-просвітницьким сенсом.

Список використаних джерел:

1. Ивина М.С. Факторы, влияющие на типологию православных приходских храмовых комплексов в условиях Санкт-Петербурга / М.С. Ивина // Архитектура, градостроительство и дизайн. – 2016. – № 8. С. 4-7
2. Плахотная Н.А. Основные принципы архитектуры православных храмов Украины / Н.А. Плахотная // Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. – Одесса: ОГАСА, 2003. Выпуск 5-6. – С. 120-121.
3. Баранцева Е.В. Типология размещения духовно-просветительских центров в городской среде (на примере Москвы) / Е.В. Баранцева // Архитектон: известия вузов / Architecton: Proceeding of Higher Education. – 2014. – N2(46). Режим доступа: <http://archvuz.ru/>
4. Стоцько Р. З. Архітектурно-типологічні принципи формування духовних освітніх закладів Української Греко-Католицької Церкви в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. архіт. : [спец.] 18.00.02 "Архіт. будівель і споруд" 120 / Стоцько Ростислав Зіновійович ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". — Львів, 2008. — 20 с

5. Жовква О.І. Принципи архітектурно-планувальних рішень православних духовних навчальних закладів: автореф. дис... канд. архіт. / Жовква Ольга Іванівна. К.: КНУБА, 2008. 18 с.

6. Саратовская Ю.Э. Размещение и композиционная роль церковных комплексов в современных градостроительных условиях (на примере Москвы и городов Московской области): автореф. дис. ... канд. архитектуры / Саратовская Юлия Эрленовна. – М., 2000. 159 с.

7. Якунин В. Н. Значение религиозного туризма для популяризации историко-культурного наследия // Вектор науки Тольяттинского госуниверситета. — 2013. — № 1 (23).

8. Кіндрачук Н.М. Историко-культурна спадщина Карпатського регіону України: сучасний стан та перспективи використання в туризмі / Н.М. Кіндрачук // Историко-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат – важливі об'єкти в розвитку туризму : зб. матер. II Всеукр. наук.-практ. конф.(Львів, 24–25 квітня 2014 р.) / Міністерство освіти і науки України, Львівський інститут економіки і туризму. – Львів: ЛІЕТ, 2014. – С. 116–121

9. Фёдорова Ю.С. Типология туристских объектов на основе использования историко-архитектурного наследия (на примере Пензенской области): автореф. дис. ... канд. архитектуры 18.00.02 / Ю.С. Фёдорова. – М.: ЦНИИЭП жилища, 1998.

Аннотация

В исследовании проанализированы и обобщены сведения о духовно-реколекционных центрах (ДРЦ) Западной Украины. А также обнаружены потенциальные для строительства ДРЦ территории (паломнические центры, ценные исторические храмы и монастыри, приходские церкви, ведущие активную духовно-просветительскую и социальную деятельность). Сформированы научно-обоснованные рекомендации по формированию сети данных учреждений на территории областей Западной Украины.

Ключевые слова: *духовно-реколекционный центр, сеть, градостроительные принципы, архитектурная организация.*

Abstract

The study analyzed the information about the spiritual retreat centers (SRC) in the Western Ukraine. The potential territories for forming DRC (pilgrimage centers, valuable historical temples and monasteries, parish churches, active in spiritual education and social activities) were discovered. Scientific-based recommendations for the formation of the network of these institutions in the Western Ukraine region have been formed.

Key words: *spiritual-retreat center, network, urban planning principles, architectural organization.*

Стаття надійшла до редакції у листопаді 2017р.

УДК 711.168:625.089.4(045) **Дорошенко Ю.О.⁸**, *д.т.н., професор,*
Тромса Є.В., *магістрант,*
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

**РЕНОВАЦІЯ ВУЛИЧНОГО ПРОСТОРУ МІСТ
З АРХІТЕКТУРНО-ІСТОРИЧНОЮ СПАДЩИНОЮ:
АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

У статті розглянуто актуальність реновації вуличного простору міст з архітектурно-історичною спадщиною на основі виявлених проблем і наведених прикладів вдалої реновації вулиць в містах світу, наведено пропозиції щодо реновації вуличного простору міст з архітектурно-історичною спадщиною.

Ключові слова: *реновація, вуличний простір, місто, архітектурно-історична спадщина.*

Постановка проблеми дослідження. Збереження та оновлення середовища міст з архітектурно-історичною спадщиною виступає традиційно актуальною проблемою, а у зв'язку з усвідомленням у суспільстві цінності архітектурної спадщини та з появою різних фінансових можливостей задоволення цього

⁸ © Дорошенко Ю.О., Тромса Є.В.